

особа, яка готується до звільнення для з'ясування потреб, які можуть виникнути після звільнення шляхом проведення бесіди, а також відвідування адреси, яку вказують засуджені щодо можливості потенційного проживання після звільнення.

Отже, з проведеного дослідження можна зробити висновок, що аналізуючи діяльність служби пробації через призму принципів диференціації та індивідуалізації, які посідають особливе місце в системі принципів кримінального циклу, встановлено, що з ухваленням у 2015 році Закону України «Про пробацію» законодавець взяв курс на відхід від старих підходів виконання альтернативних покарань до значно нових, що розкриваються у видах пробації та діяльності служби пробації різними напрямками загалом.

Список використаних джерел

1. Богатирьов І. Г., Пузирьов М. С., Шкута О. О. Доктрина пенітенціарного права України : монографія. Київ : Дакор, 2017. 236 с.
2. Богатирьов І. Г. Кримінально-виконавче право України : підручник. Київ : Київ. всеукр. асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 352 с.
3. Назимко Є. С., Данелевський А. О., Данелевська Ю. О., Гранкіна В. І. Кримінально-виконавче право України : навч. посіб. / за заг. ред. Є. С. Назимко. Київ : Дакор, 2020. 210 с.
4. Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2019. 336 с.
5. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 р. №160-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 17. Ст. 16.

Людмила Бельо,

старший викладач кафедри загальноправових дисциплін
Національного університету «Одеська морська академія»

ПРАВОВА ПРИРОДА САМОЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Право на захист передбачене, перш за все, Конституцією України, адже нормальний цивільний оборот передбачає забезпечення функціонування ефективного механізму захисту [1]. Цивільний кодекс України визначає, що особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань [2]. Сучасні правові тенденції пов'язують дієвість механізму захисту з його оперативністю. Особлива увага приділяється дослідженню питання самозахисту

цивільних прав як неюрисдикційної форми захисту, яка полягає в певних діях учасників цивільних правовідносин, без звернення до компетентних органів.

Уже третій рік поспіль найжорстокіші фактори – війна та агресія ворога – спричиняють масові порушення прав людини і міжнародного гуманітарного права, що має катастрофічні наслідки для українського народу та є безпрецедентними у світі. До 24 лютого 2022 року не можна було навіть збагнути про масштаби порушень суб'єктивних прав людини від найменшого до глобального в усіх сферах: соціальній, освітній, культурній, трудовій, економічній, екологічній, побутовій.

Важливим і гострим є питання захисту цивільних прав під час війни. Війна порушила ритм, порядок, спосіб життя кожного українця від найстаршого до наймолодшого. Найприкрішим є те, що порушені всі права та свободи скривджених, поневолених українських дітей, що характеризує рівень та обсяг порушених природних прав, що закріплені в Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про соціальні, економічні і культурні права, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенції про права дитини.

Самозахист – це міжгалузевий комплексний правовий інститут. Юридичну основу самозахисту складають норми Конституції України (ст. 55), а також галузеві норми: про самозахист цивільних прав (ст. 19 Цивільного кодексу України), про самозахист батьками своєї дитини (ст. 154 Сімейного кодексу України), про необхідну оборону (ст. 36 Кримінального кодексу України та ст.ст. 18, 19 Кодексу України про адміністративні правопорушення), про крайню необхідність (ст. 39 Кримінального кодексу України), про притримання майна кредитором (параграф 7 Глави 49 ЦКУ). Кожне право на захист здійснюється у передбаченому законом порядку, тобто через застосування необхідної форми захисту: юрисдикційної або неюрисдикційної. Юрисдикційна форма захисту передбачає можливість звернення особи, права та законні інтереси якої порушені, до державних та інших компетентних органів, уповноважених уживати заходів для відновлення порушеного права та ліквідацію правопорушення. Неюрисдикційна форма

захисту передбачає, що особа захищає свої права самостійно, без звернення до державних чи інших компетентних органів. У цивільному законодавстві вказані дії, виражені в понятті «самозахисту цивільних прав» та близькому до нього понятті «засобів оперативного впливу». У демократичній правовій державі однією з гарантій прав і свобод учасників цивільних відносин є правовий захист. Здебільшого цивілісти розглядають право на захист, як і будь-яке інше суб'єктивне право, у двох площинах: по-перше, це власні засоби впливу на правопорушника, як наприклад, необхідна оборона, застосування до порушника цивільно-правових засобів оперативної дії тощо; по-друге, це засоби впливу, які застосовуються до правопорушника компетентними державними органами, до яких звертається потерпілий за захистом своїх прав.

Важливим є питання щодо заходів самозахисту під час воєнного стану. В умовах війни самозахист полягає у збереженні свого власного життя, недопустимості посягання на своє життя, необхідності убезпечити себе від каліцтва, уникнення будь-яких загроз здоров'ю тощо.

В юридичній літературі існують різні думки щодо поняття самозахисту. В аспекті права на самозахист розглядає відповідне явище О. І. Антонюк, яка визначає його як можливість у разі порушення свого цивільного права або інтересу, цивільного права чи інтересу іншої особи, виникнення реальної загрози такого порушення застосувати доцільну і адекватну протидію, яка не заборонена законом і не суперечить моральним засадам суспільства та спрямована на запобігання або припинення цього порушення чи ліквідацію його наслідків [3, с. 9]. Аналогічне визначення пропонується і М. І. Гаврилюком [4, с. 230–231].

Однак, акцентуючи увагу на діяльнісному аспекті самозахисту, І. М. Осолінкер пропонує розглядати його, зокрема як правомірну дію, що здійснюється без звернення до компетентних органів держави [5, с. 3].

Стецюк Л. Л. розглядає самозахист як сукупність способів захисту охоронюваних законом прав особи або іншого суб'єкта цивільних правовідносин [6, с. 157].

Відповідно до ст. 19 Цивільного кодексу України під самозахистом цивільних прав слід розуміти застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства [2]. Оскільки самозахистом є застосування протидії до порушника, то постає питання якою повинна бути така протидія. Засобом протидії не може бути таке діяння, що має ознаки злочину або адміністративного правопорушення. Не може бути самозахистом дія, яка суперечить моральним засадам суспільства: втручання в особисте життя порушника права. Оскільки самозахистом є застосування протидії до порушника, то постає питання якою повинна бути така протидія. Засобом протидії не може бути таке діяння, що має ознаки злочину або адміністративного правопорушення [7, с. 525]. Не може бути самозахистом дія, яка суперечить моральним засадам суспільства: втручання в особисте життя порушника права.

Щоб визначити реальну допустиму межу реалізації права на самозахист, необхідно розмежувати поняття самозахисту, самоуправства і самосуду.

Ромовська З. В. зазначає, що самоуправство – це вияв особистого свавілля, коли особа діє на власний розсуд, всупереч порядку вирішення певного питання, що встановлений законом або договором. Захист особою свого права за допомогою самоуправства не можна вважати самозахистом [7, с. 91]. Особа, яка вчинила самосуд над порушником своїх прав чи прав членів своєї сім'ї, сама є правопорушником. Самосуд також не є належним способом самозахисту.

Згідно з чинним законодавством кожен має право на самозахист. Право на самозахист – це можливість застосувати певну протидію, що не заборонена законом і не суперечить моральним засадам суспільства та спрямована на запобігання або припинення порушення з визначенням межі, щоб не сталося так, що замість захисту свого права відбувається перевищення меж необхідної оборони, що призводить до утиску прав іншої особи. Водночас варто зазначити і те, що самозахист як неюрисдикційна форма захисту може сприяти не лише недопущенню й припиненню цивільних прав, а і їх відновленню.

Самозахист як один із засобів захисту особистих прав є життєво важливим, а питання про захист цивільних прав під час війни є на сьогодні чи не найактуальнішим: вберегти дорослому своє життя, порятувати дитину, уникнути травмувань, поранень чи інших ушкоджень здоров'я, якнайменше піддати себе небезпеці фізичній та відвернути будь-яку небезпеку для дітей. Саме тому наша країна, зарубіжні країни та всі відомі міжнародні організації повинні дуже пильно стежити за тим, щоб у цей складний час щонайменше порушувались основні права людини, а особливо – дітей.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
3. Антонюк О. І. Право учасників цивільних правовідносин на самозахист : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Харків, 2004. 20 с.
4. Гаврилюк М. І. Ознаки самозахисту права власності на земельні ділянки в Україні. *Університетські наук. Записки*. 2013. С. 224–233.
5. Осолінкер І. М. Самозахист права власності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Харків, 2011. 20 с.
6. Стецюк Л. Л. Самозахист як форма захисту цивільних прав. *Університетські наук. Записки*. 2008. С. 151–158.
7. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Загальна частина. Академічний курс : підручник. Київ : Атіка, 2005. 560 с.

Марія Берета,

курсантка II курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для органів Національної поліції України Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

науковий керівник: Кристина Резворович,

докторка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри цивільного права та процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ ВНАСЛІДОК ВОЄННОГО СТАНУ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТА ПРАКТИКА

Воєнний стан завжди несе неминучі та серйозні матеріальні і духовні втрати громадянам та державному майну. Однак